

## ПЕЛТАСТИТЕ В „АНАБАЗИСА“ НА КСЕНОФОНТ

Живко Жеков

---

### THE PELTASTS IN „ANABASIS“ OF XENOPHON

Zhivko Zhekov

**Abstract:** *The problem of time, causes, and ways of penetrating peltasts into Hellenic militaries continues to raise more questions than answers. The analysis of the historical composition of Xenophon “Anabasis” provides an opportunity to explore the role of the peltasts in the Hoplite troops and the reasons for their recruitment by the Hellenic strategoi. Describing the march of the Hellenic mercenaries recruited by the Persian contender for the throne, Cyrus Young, the Athenian historian details the military operations, in which they participate, and in this connection details the role of the peltasts in them. The analysis of these battles makes it possible to shed more light on the reasons why the Hellenic strategoi are forced to recruit peltasts in their troops. The march of the “Ten Thousands” shows that the peltasts are extremely necessary and even invaluable to the hoplites in mountainous conditions and in the cases in which the opponent has military contingents similar to the peltasts. This military campaign demonstrates to us, undoubtedly, the increased significance of the peltasts in the armies of the hoplites.*

**Key words:** *Xenophon, Anabasis, peltasts, hoplites, Ten Thousands, Cyrus Young.*

Проблемът за времето, причините и начините за навлизане на пелтастите в елинските полисни войски продължава да поставя повече въпроси отколкото отговори. Съчинението „Анабазис“ на един от най-известните антични автори, атинянина Ксенофонт, дава възможност да се извлече информация за ролята на пелтастите в хоплитските войски и причините за набирането на пелтасти от елинските стратежи [Flower, M. A. 2012, p. 41–58]. Описвайки похода на елинските наемници, вербувани от персийския претендент за престола, Кир Млади, атинският историк подробно описва военните операции [Boildieu-Trevet, J. 2010, p. 351–360], в които те участват, и в тази връзка детайлно представя ролята на пелтасти в тях [Parke, H. W. 1933, p. 24–30]. Анализът на тези битки дава възможност да се хвърли повече светлина върху причините, поради които елинските стратежи са принудени да вербуват пелтасти в своите войски [Roy, J. 1967].

Първо, следва накратко да се изясни механизмът, по който персийският претендент за трона събира своите войски. В опит да изненада своя брат, персийския владетел Артаксеркс II и да запази подготвяния метеж възможно най-дълго в тайна, той раздава пари на свои познати, известни командири на наемници, за да поддържат значителни наемни войски в различни части на Елада и Егейска Тракия [Xen., Anab., I, 1, 9–10]. Паралелно с тайно набраните войски Кир Млади събира войски и открито, под претекст, че воюва с враждебния към него персийски сатрап Тисаферн за контрола над Милет и йоний-

ските полиси [Nussbaum, G. 1959, p. 17–20]. Тази стратегия на узурпатора в началото се оказва ефективна и централната власт в известна степен остава изненадана от метежа [Lewis, D. M. 1989, p. 229–231].

Интересно е да се види откъде идват стратегите, които разполагат с пелтасти, и да се анализира въпросът защо те имат такива военни ефективи, а останалите командири на наемници – не. С най-много пелтасти разполага спартанският изгнаник Клеарх [Xen., Anab., I, 2, 9]. Този лаконски авантюрист сам по себе си представлява интерес за самостоятелно изследване [Bassett, S. L. 2001], но в конкретния случай ни интересува откъде идва той и неговата войска. След неуспешния опит да установи тирания в Бизантион лакедемонецът търси подкрепа от Кир Млади и я получава [Tuplin, C. J. 2004, p. 26–29]. Персиецът дава на Клеарх 10 000 златни дарейки, с които спартанецът събира войска и започва с нея да воюва срещу траките, обитаващи земите, разположени северно от Тракийския Херсонес [Xen., Anab., I, 1, 9; II, 6, 4–5; Bassett, S. L. 2001, p. 12]. Тези военни операции се водят под девиза за защита на гръцките апойкисти, живеещи на полуострова [Xen., Anab., II, 6, 5].

Войската, с която Клеарх пристига при Кир, се състои от 1 000 хоплити, 800 пелтасти траки и 200 критски стрелци с лък [Xen., Anab., I, 2, 9]. Следващият по численост контингент от пелтасти се намира във войската на тесалиеца Менон [Brown, T. S. 1986]. Той довежда при Кир Млади войска от 1 000 хоплити и 500 пелтасти: долопи, ениани и олинтци [Xen., Anab., I, 2, 6; Lee, J. W. 2007, p. 47]. Последният стратег, за когото знаем със сигурност, че довежда пелтасти, е Пасион от Мегара, който командва контингент от 300 хоплити и 300 пелтасти, с тях той участва в обсадата на Милет под командването на Кир Млади [Xen., Anab., I, 2, 3; Dioid., XIV, 19, 8; Lee, J. W. 2007, p. 45]. Сборът от тези контингенти от пелтасти дава цифрата 1600. В същото време знаем, че при прегледа на войските, организиран от Кир, се оказва, че елинските наемници са 11 000 хоплити и около 2 000 пелтасти [Xen., Anab., I, 2, 9]. Разминаването между двете цифри с около 400 пелтасти показва, че освен известните ни контингенти има и други отряди от пелтасти, които не са известни [Waterfield, R. 2006, p. 56–67].<sup>1</sup>

Въпросът, на който следва да се отговори на първо място, е защо Клеарх разполага с най-големия контингент от пелтасти. Отговорът следва да се търси в региона, от който идва спартанският изгнаник. Преди да се присъедини към войската на Кир Млади, той действа в района на Тракийския Херсонес, където провежда военни операции срещу траките [Laforse, B. 2000, p. 77–79]. Без

---

<sup>1</sup> Срв. Parke, H. W. 1933, p. 25–26. Според Парк 500 гюмнети [Xen., Anab., I, 1, 11; 2, 3], които беотиецът Проксен води на Кир Млади, са всъщност пелтасти. Тази интерпретация не може да бъде приета, защото е известно, че беотийците имат практиката през V – началото на IV в. пр. Хр. да използват големи контингенти от лековъоръжени (гюмнети), а не пелтасти. Към използването на пелтасти те се ориентират по-късно в периода на опита за налагането на тиванска хегемония в Елада.

наличието на пелтасти във войската на Клеарх неговите кампании срещу траките са обречени. Този извод се налага от анализа на самия Ксенофонт, когато описва ситуацията, в която изпадат наемниците след завръщането си в Европа в началото на зимата на 400/399 г. пр. Хр. Атинският авантюрист изтъква като основна слабост на наемниците в този момент факта, че не разполагат с пелтасти, а им се налага да се сражават срещу траки [Xen., Anab., VII, 6, 25–27]. Аргументът, изтъкнат от Ксенофонт, показва, че за да са ефективни действията на хоплитите срещу траките, е необходимо те да разполагат и с пелтасти [Prestigiani Giallombardo, A. M. 1995, p. 25–30].

Вторият по численост контингент от пелтасти се намира под командването на тесалиеца Менон [Xen., Anab., II, 6, 21–27], който е изпратен при Кир от Аристип от Тесалия. Пелтастите на Менон са долопи, ениани и олинтци, фактически долопите и енианите са планински племена, подвластни на тесалийците, докато олинтците са наемници и вероятно повечето са от смесен елино-тракийски произход. Третият по численост контингент от пелтасти, командван от Пасион от Мегара, явно е част от постоянните наемни войски, намиращи се под командването на Кир [Lee, J. W. 2007, p. 65–66].

Въпросът за организационната структура на контингентите от пелтасти, използвани от елинските стратегии, е един от най-проблематичните поради липсата на данни в изворите [Lee, J. W. 2007, p. 79; 95]. В тази връзка сведението на Ксенофонт, че пелтастите, участващи в похода на Кир Млади, са организирани в лохове, дава известна представа относно тяхната организационна структура [Xen., Anab., IV, 1, 26]. Авторът не съобщава конкретни данни относно големината на тези лохове, но подобна информация не следва и да се очаква. Числеността на античния лох не е константна величина. Тя се мени в зависимост от конкретните обстоятелства и полисната войска.

Първо да изясним какво представлява елинският лох като военна структура в Елада. В такива подразделения са организирани хоплитските войски в елинските полиси. В тях лохът е основна организационна и тактическа единица.<sup>2</sup> Числеността на хоплитските лохове е различна в отделните полиси. Броят на хоплитите в лоха не е постоянна величина дори в състава на войските на един полис, а варира по време на различните военни кампании. В тази връзка не следва да се очаква и числеността на лоховете, съставени от пелтасти, да е константна величина. В случая по-важно е друго. Фактът, че пелтастите са организирани в лохове подобно на хоплитите, показва тяхната значимост за елинските стратегии. В същото време този факт отново доказва, че пелтастите действат на бойното поле организирано и атакуват противника в състава на тактически части, а не индивидуално.

Умението на пелтастите да се сражават организирано в отряди, които представляват тактически единици, в конкретния случай – лохове, рязко пови-

---

<sup>2</sup> По-подробно относно лохът като бойна единица в античността виж [Lee, J. W. 2004].

шава ефективността им на бойното поле. Фактически тази тяхна организираност е един от основните признаци, които отличават пелтастите от елинските аконтисти.

Сражението при Кунакса – септември 401 г. пр. Хр. [Bigwood, J. M. 1983], е показателно за задачите, които възлагат елинските стратегии на пелтастите. Клеарх, който е назначен от Кир Млади за командващ на всички елински войски, заповядва на пелтастите да се строят до дясното крило на хоплитската фаланга [Waterfield, R. 2006, р. 2–5]. Тази част от бойната линия е допълнително усилена от 1000 пафлагонски конници [Xen., Anab., I, 8, 4–7; Diod., XIV, 22, 5–6]. Съсредоточаването до дясното крило на хоплитската фаланга на пелтасти и конници може да бъде разглеждано като първообраз на стратегемата, приложена от Епаминонд в битката при Мантиней – 362 г. пр. Хр., за съсредоточаване на ударна групировка от хоплити, пелтасти и конници по направлението на главния удар, но в случая между тях няма генетична връзка. Разполагането на пафлагонските конници до пелтастите е резултат по-скоро от традиционната за персите практика крилата на пехотата задължително да се прикриват от конници [Waterfield, R. 2006, р. 6–9].

В конкретния случай при Кунакса нас най-вече ни интересува разположението на пелтастите. Те са строени до дясното крило на хоплитската фаланга в непосредствена близост до река Ефрат [Xen., Anab., I, 8, 5; Diod., XIV, 22, 5]. Тяхната задача е да не допуснат противника да обходи дясното крило на хоплитската фаланга, минавайки по самия бряг на реката, който вероятно е неравен и блатист, този терен не позволява върху него да се строят тежковъоръжените хоплити и поради тази причина там са разположени много по-лековъоръжените пелтасти [Georges, P. 1994, р. 225–226]. Фактически от построяването на елинските войски се вижда основната задача, която стратегите възлагат на пелтастите, а тя е да охраняват фланговете на хоплитската фаланга и да действат върху терен, неудобен за хоплитите [Westlake, H. D. 1987, р. 244].

В хода на битката елинската фаланга обръща в бягство разположените срещу нея персийски войски, без да срещне сериозна съпротива [Xen., Anab., I, 8, 17–20; Diod., XIV, 23, 1–4]. Успехът на елините е сведен до нула от смъртта на Кир Млади [Bassett, S. L. 1999], който е убит по време на опита му да стигне до двубой с брат си Артаксеркс II Мнемон [Xen., Anab., I, 10, 24–29; Diod., XIV, 23, 5–7]. Смъртта на претендента за властта води до разпад на армията му [Xen., Anab., I, 10, 1; Diod., XIV, 24, 1]. Част от сражавалите се на негова страна перси и варвари минават на страната на легитимния владетел, а останалите се разбягват или предават [Westlake, H. D. 1987, р. 245]. Елините запазват своя боен ред, изчаквайки развитието на ситуацията и сигурни данни за съдбата на Кир Млади [Xen., Hell., I, 5; Diod., XIV, 24, 2].

Персийският сатрап Тисаферн, единствен от персите, разположени срещу елините, не побягва със своите конници, а прави опит да обходи дясното крило на хоплитската фаланга, придвижвайки се със своята конница по самия бряг на река Ефрат [Waterfield, R. 2006, р. 17–20]. Той атакува разположените там

пелтасти, но не успява да ги обърне в бягство. Пелтастите по заповед на командира си Епистен от Амфиполис се разделят на две, оставяйки проход за персите, а когато конниците на Тисаферн минават през него, пелтастите започват да ги обстрелват с копия, с което принуждават противника да се оттегли, без да успее да атакува хоплитската фаланга в тил [Xen., Anab., I, 10, 7]. В този случай пелтастите успешно изпълняват своята основна задача по охрана на десния фланг и тила на хоплитската фаланга. Те не позволяват на персийската конница да обходи и атакува хоплитите в тил и фланг [Lendle, O. 1966, S. 440–448].

Артаксеркс II прави опит с демонстративна атака да спласи елините, но когато се убеждава, че те няма да побягнат, предпочита да се оттегли. След като обединява войските си с тези на Тисаферн, ахеменидският владетел се опитва отново да атакува елините, но когато те не изпадат в паника, а атакуват смело персите, последните побягват без да влязат в бой [Xen., Anab., I, 10, 9–11; cf. Diod., XIV, 24, 3–6]. Хоплитите преследват бягащия неприятел на известно разстояние, след което се спират, за да не разстрои фалангата бойния си ред при продължително преследване. Разузнавачите докладват на Клеарх, че персите и Артаксеркс II са се оттеглили на значително разстояние. Елинските стратегии след кратко съвещание решават да прекратят бойните действия за този ден и да се завърнат в лагера си [Xen., Anab., I, 10, 12–15].

Фактът, че персите, въпреки многобройната си конница, нито веднъж през този тежък за елините ден не успяват да ободят хоплитската фаланга и да я атакуват в тил и фланг показва, че пелтастите успешно се справят с възложените им задачи.

Съществена роля играят пелтастите и при оттеглянето на елинските наемници от Месопотамия на запад [Lee, J. W. 2007, p. 72]. В опит да блокират изтеглянето на елините персите изпращат отряд от 200 конници и 400 стрелци и прашкари под командването на Митридат, които започват да обстрелват противника от дистанция [Xen., Anab., III, 3, 6]. Много от наемниците са ранени тежко в резултат от вражеските действия, без да могат да предприемат нищо ефективно като противодействие. Лъковете на критските стрелци с лък са с по-слаби от тези на персите и техните стрели не достигат неприятелските стрелци с лък, поради което критските стрелци са принудени да се крият зад щитовете на своите хоплити. Пелтастите също не успяват да противодействат ефективно на вражеския обстрел със стрели и прашки, докато мятат копията си от място, защото дистанцията, от която техните копия поразяват врага, е много по-малка от тази, на която са ефективни стрелите и камъните на персите [Xen., Anab., III, 3, 7].

Ксенофонт, който командва ариергарда на елините, решава да атакува противника, за да го принуди да отстъпи и прекрати обстрела. Атинянинът взема всички пелтасти, които се намират в тила, и част от хоплитите и с тях атакува на бегом противника, който не влиза в близък бой, а отстъпва, бягайки. Персийските конници продължават да обстрелват врага, докато се оттеглят, те стрелят, обръщайки се назад върху гърба на коня. Пелтастите не успяват да разгромят противника, защото при всяка тяхна атака той се оттегля, но

успяват да го държат на дистанция от хоплитите, като по този начин чувствително намаляват загубите, които те понасят [Xen., Anab., III, 3, 8–10].

Хирисоф и останалите по-възрастни стратегии обвиняват Ксенофонт, че е преследвал противника прекалено надалеч, с което е изложил на опасност своите войници, без да успее да нанесе сериозни загуби на неприятелите. Атинянинът успява да се защити, посочвайки, че укорите са правилни, но неговите действия предпазват останалите хоплити от повече загуби [Xen., Anab., III, 3, 11–15]. Той предлага да се създаде отряд от родоски прашкари, които по принцип могат да поразяват противника на по-голяма дистанция от персийските прашкари [Waterfield, R. 2006, p. 129–136]. Родосците използват оловни топчета за разлика от мидите, които използват камъни. Същата вечер елините успяват да намерят 200 родосци и от тях създават отряд прашкари. Формиран е и отряд от 50 конници. Идеята на историка наемник е да комбинира действията на хоплити, пелтасти, прашкари и конници, което според него ще позволи на елините ефективно да противодействат на неприятелите [Xen., Anab., III, 3, 16–20; Lendle, O. 1995, S. 256–275]. Тази идея през следващите десетилетия ще намери своето развитие в Елада в стратегемата на Епаминонд и тактиката на македонската армия под командването на Филип II и Александър III Македон.

Следващия ден елините си почиват, а на другия продължават своя марш. Предстои им да минат през една теснина и те се страхуват, че противникът ще се опита да им устрои засада в нея. Митридат иска от Тисаферн 1000 конници и 4000 стрелци с лък, обещавайки, че с тяхна помощ ще успее да унищожи наемниците. Когато последните преминават прохода, персите решават да ги атакуват [Flower, M. A. 2012, p. 131]. В момента, в който враговете се доближават на дистанция за изстрел с лък, елините по предварително разработен план преминават в атака. Едновременно нападат предварително определени контингенти от пелтасти и хоплити, както и всички конници. Задачата на последните е да атакуват смело противника, без да се страхуват от своята малобройност, защото зад тях идват пелтастите и хоплитите [Xen., Anab., III, 4, 3]. Новата тактика се оказва изключително успешна. Атакуван решително от конниците и пелтастите, подкрепяни от хоплитите, неприятелят не може да приложи обичайната си тактика на редуващи се атаки и отстъпления [Flower, M. A. 2012, p. 178]. Персите, притискани непрекъснато от конниците и пелтастите, са обърнати в паническо бягство и понасят значителни загуби [Xen., Anab., III, 4, 4–6]. В този сблъсък отново пелтастите играят ключова роля, защото те са свързващото звено между конниците и хоплитите. Придвижвайки се много по-бързо от последните, те успяват да оказват ефективна подкрепа на малобройната елинска конница [Flower, M. A. 2012, p. 129–132].

Продължавайки своя поход, наемниците достигат до верига от хълмове.<sup>3</sup> Изкачвайки се по височините, те попадат под обстрела на противника, който ги напада със стрели и прашки от заеманите от тях по-високи позиции. Опитът на

---

<sup>3</sup> Относно похода на елинските наемници и военните операции, в които те вземат участие в тази част от похода, която в случая се прескача, вж. Lendle, O. 1984.

елините да прогонят неприятеля с помощта на своите стрелци с лък и прашкари се проваля, защото те са атакувани от врага и обърнати в бягство, поради което са принудени да се укриват зад хоплитите. Стратезите решават да прогонят прогивника, атакувайки го с хоплити, но тази акция завършва с неуспех. Първо, хоплитите се изкачват прекалено бавно по склона, защото са тежковъоръжени и понасят значителни загуби при своето напредване. В същото време враговете отстъпват при тяхното приближаване, а когато хоплитите се оттеглят към основната част от войските, те отново понасят значителни загуби, защото противникът ги следва от дистанция и обстрелва непрекъснато. В тази ситуация пелтастите отново се оказват най-ефективни. Те са изпратени да заемат позиция над преследващите десетте хиляди неприятели. Така, когато основната част от наемниците започва да слиза от третия хълм, персите не се решават да ги последват, за да ги обстрелват. Те се страхуват да не се окажат между основните войски на елините и пелтастите и по този начин да бъдат обкръжени и унищожени [Xen., Anab., III, 4, 24–29]. В тази конкретна ситуация отново се виждат високите бойни качества на пелтастите, които са много по-боеспособни от лековъоръжените на елините и в същото време са много по-маневрени от хоплитите, което им позволява да действат успешно в пресечен терен срещу лековъоръжените ефективи на враговете.

Тисаферн, командващ ахеменидските войски, действащи срещу наемниците, решава да спре тяхното придвижване, заемайки височина, край която те са принудени да минат. Целта на персите е да атакуват противника, докато той минава край тяхната позиция, и ако могат да го разгромят или да му нанесат възможно най-големи загуби. Заемайки височината, те могат от нея да обстрелват движещия се в нейното подножие неприятел, без самите те да са изложени на опасност. Виждайки заетата от враговете силна позиция, командващият „десетте хиляди“ Хирисоф вика Ксенофонт, който командва ариергарда. Лаконецът иска от атинянина да доведе пелтастите от тила и с тяхна помощ да изгони противника от заетата височина, но наемникът историк не довежда пелтастите, а идва сам. Аргументацията на тази негов ход е, че той не може да изтегли тази част от пелтастите, която охранява ариергарда на войските, защото по този начин ще оголи техния тил, още повече, че противникът се намира в непосредствена близост [Xen., Anab., III, 4, 37–40]. Тази позиция на Ксенофонт, който най-умело от стратезите на наемниците умее да използва пелтастите в бойна ситуация, отново демонстрира тяхното изключително важно значение за оцеляването на „десетте хиляди“ по време на отстъплението им.

Ксенофонт предлага друг план – да вземе пелтастите от авангарда и тези от средата на походната колона и с тях да завземе една височина, от която елинските хоплити могат ефективно да атакуват противника, защото тя е свързана със зетия от персите хълм. Използвайки за изходна база тази височина, елините могат да се придвижат сравнително безопасно до противника. Планът е одобрен и атинянинът начело на поверените му пелтасти и отряд от 300 отбрани хоплити започва изкачването към избраната позиция. Тисаферн разгадава зами-

съла на противника и веднага изпраща свои войски да завземат височината, но благодарение бързината на пелтастите елините първи успяват да се изкачат на нея и да я овладеят [Xen., Anab., III, 4, 41–48]. Виждайки, че планът му се е провалил, командващият на ахеменидските войски се изтегля от заеманите позиции и наемниците спокойно продължават своя път [Xen., Anab., III, 5, 1].

Сражението на „десетте хиляди“ с колхидците демонстрира както високите бойни качества на фалангата, така и някои нови тенденции в развитието на бойния строй хоплитска фаланга, които в Елада не са оценени и остават неразвити, но намират своето приложение на запад в Италия, където римляните, следвайки същите стратегически идеи, създават манипулния легион. В случая акцентът е поставен върху ролята на пелтастите, но ще бъдат анализирани и новите идеи относно развитието на хоплитските бойни редове. Тази битка демонстрира, че в края на V в. пр. Хр. началото на IV в. пр. Хр. вече не може да се изследва хоплитската фаланга, без да се отчете влиянието на пелтастите върху нейното развитие.

Продължавайки своето придвижване на запад през североизточните планински райони на Мала Азия в посока Трапезунт, наемниците се сблъскват с племената на колхидците, които заемат позиция на редица от планински върхове, през които следва да минат елините [Waterfield, R. 2006, p. 156]. Атаката на тази силно укрепена вражеска позиция представлява значителна трудност. В случай че тя бъде атакувана от хоплитите, построени във фаланга, съществува напълно реална опасност при своето придвижване нагоре по склона на върховете хоплитската фаланга да се разкъса, което веднага ще предизвика страх и несигурност сред хоплитите, и води до почти сигурно поражение. Тази опасност се усилва и от факта, че разположените по височините противници много добре могат да видят къде фалангата се е разкъсала и да я атакуват точно там. Предвид факта, че те ще се спускат по склона надолу, тяхната атака много трудно може да бъде отразена. Съществува и друга заплаха при построяване в боен ред хоплитска фаланга, фронтът на елинските войски да бъде много по-къс от този на противника, което създава реална опасност той да обходи фалангата по фланговете [Xen., Anab., IV, 8, 10–11].

Предвид тези заплахи Ксенофонт предлага наемниците да се построят не във фаланга, а по лохове с дистанция между отделните отряди [Lee, J. W. 2004, p. 314]. Неговата идея е лоховете да се строят в колони с такава дистанция между тях, че крайните флангови лохове да излизат извън фланговете на противника [Xen., Anab., IV, 8, 10; 12]. При този боен ред, в случай че някъде теренът е непроходим, лоховете могат да увеличат дистанцията помежду си и да заобиколят препятствието, след което отново да се сблизят. В случай че противникът атакува, той няма да може лесно да разгроми отделните лохове, защото съседите на атакувания ще му помогнат, атакувайки противника по фланговете [Anderson, J. K. 1970, p. 108]. В същото време построените в колона хоплити са много по-силни при отразяване на фронтална вражеска атака, защото поради голямата дълбочина на колоната и нейният сравнително тесен



фронт тя трудно може да бъде изтласкана с фронтална атака [Xen., Anab., IV, 8, 13]. Стратегът историк изтъква и друг аргумент в подкрепа на предлаганата от него тактика. Движейки се поотделно, отрядите на хоплитите много по-лесно и по-бързо ще успеят да се изкачат на върховете, а в момента, в който те успеят да се изкачат там, сражението е спечелено, защото противникът, виждайки, че е загубил предимството на по-високата позиция, ще побегне [Xen., Anab., IV, 8, 14].

Стратезите на наемниците приемат предложения от атинянина план и разделят хоплитите на 80 лоха, във всеки от които има по около 100 войници. Пелтастите и стрелците с лък са разделени на три отряда от по 600 човека всеки. Единият отряд е разположен в края на лявото крило, другият в края на дясното крило, а третият в средата пред фронта на хоплитските лохове [Xen., Anab., IV, 8, 15–16].

Първи в атака преминават пелтастите от левия и десния фланг на елинските войски. Противниците допускат грешка, вместо да изчакат нападението на враговете на своите позиции, където елините ще достигнат уморени и съответно е много по-лесно да бъдат разгромени. Колхидците се впускат самите те в атака надолу по склона и допускат нова грешка. Те се устремяват срещу двете крила на враговете, където настъпват пелтастите, при което планинците оголват центъра си [Xen., Anab., IV, 8, 17], а тази грешка веднага е използвана от елините. Пелтастите, разположени в центъра на бойния ред на наемниците, виждайки, че центърът на вражеската позиция остава незащитен, се устремяват право нагоре и първи успяват да достигнат до билото на хълмовете. Тяхната атака е подкрепена от строените зад тях аркадски хоплити, командвани от орхоменеца Клеанор, които първи от хоплитите успяват да се изкачат на хълмовете. Колхидците, виждайки, че враговете са заели техните позиции, не правят опит да си ги възвърнат, а продължавайки своето движение напред надолу по склона, се обръщат в бягство. Те се оттеглят на разположените в близост до мястото на битката планински върхове [Xen., Anab., IV, 8, 18–19].

В сражението с колхидците пелтастите отново играят ключова роля. Тяхната атака по фланговете примамва враговете и те напускат своите силни позиции. В същото време разположените в центъра на наемниците пелтасти с възможно най-голяма бързина се придвижват нагоре по склона, използвайки по-лекото си въоръжение, и успяват първи да изкачат хълмовете и да овладеят вражеските позиции, преди противникът да успее да се ориентира в променилата се ситуация и да се опита да реагира. Изтъкнатото по-горе дава основание да се заключи, че без наличието на пелтасти успехът на елините в дадената битка би бил много труден, ако не и невъзможен.

В същото време разгледаното сражение е интересно и с новите тенденции, които се наблюдават относно бойните редове, използвани от хоплитите. Предвид планинския терен, който е неудобен за използване на хоплитска фаланга, е решено елините да се строят по лохове, които да настъпват в колони, разположени на известно разстояние един от друг. През следващите десетилетия в Елада

тази тактика не е доразвита, защото местният терен не налага възприемането на подобни бойни порядки. Тази тенденция намира развитие в Италия, където в последната четвърт на IV в. пр. Хр. римляните, навлизайки в планинския Самниум, са принудени да изоставят бойния строй фаланга и да се ориентират към нов боен ред, известен като манипулен легион. При този боен строй отделните манипули се разполагат на дистанция една от друга, което рязко повишава маневреността на легиона в планински условия [Schulz, R. 1999, S. 282–284].

Елинските наемници продължават своето придвижване на запад и накрая след много трудности успяват да достигнат до Витиния в Западна Мала Азия. Достигайки в непосредствена близост до заветната цел, между наемниците започват разногласия. Част от тях отказват да следват избраните стратегии и се отделят само ахейци и аркадци – общо 4500 хоплити, които смятат да си набавят средства чрез ограбване на траките витини. Друга част от войската – около 1400 хоплити и седемстотин тракийски пелтасти от бившите контингенти, командвани от Клеарх, остава под командването на стратега Хирисоф. Последната трета част от наемниците избира за свой командир атинянина Ксенофонт. Под негово командване се намират хиляда и седемстотин хоплити, триста пелтасти и 40 конници [Xen., Hell., VI, 2, 16].

Първи отплуват аркадците и ахейците с кораби, предоставени им от Хераклея Понтийска. Тяхната цел е да десантират изненадващо на витинския бряг и да награт възможно най-много плячка. Те слизат през нощта на брега при Калпе и започват придвижване към вътрешността [Xen., Hell., VI, 2, 17]. Тяхната цел са разположените на около пет километра и половина от крайбрежието витински села. Аркадците се разделят на отряди и всеки стратег повежда своя отряд към едно от селата. Идеята е да се нападнат едновременно и изненадващо колкото се може повече села на противника. Тяхната атака едновременно ще попречи на траките да се организират и да окажат ефективен отпор, защото няма да знаят къде да се съсредоточат и накъде да насочат своя контраудар, поради факта, че са атакувани едновременно на много места и няма да могат да определят откъде идва главната заплаха. В случай че някое от селата е много голямо, елините го атакуват с обединените сили на два отряда. Те предварително определят един хълм, на който се предвижда да струпат награвената плячка. Едновременната и комбинирана атака на противника в много точки завършва с пълен успех и наемниците награват много плячка, пленници и добитък [Xen., Hell., VI, 3, 2–3].

Голяма част от нападнатите витинци успяват да се спасят, въпреки че са нападнати изненадващо. Те са пелтасти и тяхното въоръжение, което е по-леко от хоплитското, им позволява да се изплъзват от своите преследвачи. Те бързо се събират и атакуват един от вражеските лохове, командван от Смикрет, един от стратегите на аркадците [Xen., Hell., VI, 3, 4]. Известно време наемниците отбиват атаките на траките, но когато достигат до един проход, те са обкръжени и избити от траките, които използват по-високите позиции и отличното познаване на терена, за да обстрелват враговете си възможно най-ефективно.

Унищожени са всички елини, включително и стратегът им Смикрет. Друг лох на наемниците, командван от Хегезандър, също е атакуван и разгромен от витинските пелтасти. От него оцеляват само осем хоплити, сред които и командирът им Хегезандър [Xen., Hell., VI, 3, 5].

Останалите лохове на аркадците и ахейците сравнително лесно успяват да се изтеглят на определения хълм заедно с награбената плячка. В същото време траките започват да се организират и да се събират от цялата околност. На разсъмване те обкръжават хълма, на който са се разположили наемниците с конници и пелтасти [Xen., Hell., VI, 3, 6]. Витините започват да атакуват енергично противника, обстрелвайки ги с копия и стрели. Обкръжените няма как да противодействат на своите нападатели, защото не разполагат с конници, пелтасти или стрелци с лък [Lee, J. W. 2007, p. 39]. Опитите на наемниците да контраатакуват неприятелите се провалят, защото, когато те атакуват, пелтастите и конниците отстъпват, след което веднага контраатакуват враговете си на друг участък от хълма [Xen., Hell., VI, 3, 7].

В хода на сражението много от гърците са ранени от хвърляните копия и стрели, докато от траките нито един не е ранен, което демонстрира превъзходството на пелтастите в случаите, в които техният противник са хоплити, които не разполагат с контингенти от пелтасти, аконтисти, конници или стрелци с лък. Понеже не успяват да изтласкат наемниците от хълма, витините отрязват техния достъп до вода и по този начин поставят елините в много тежко положение. Изпаднали в критична ситуация, аркадците започват преговори с противниците, но те се провалят, заради отказа на траките да дадат заложници [Xen., Hell., VI, 3, 8–9].

Витините също се оказват в сложна стратегическа обстановка. Те не могат да не отчетат факта, че в земите им се намират три вражески войски, а скоро получават информация, че едната от тях се приближава към техните позиции и тези на обсадените врагове. Командваните от Ксенофонт наемници, научавайки, че аркадците са блокирани от траките, се насочват към тях, за да им помогнат. В тази ситуация витините предпочитат да се изтеглят във вътрешността на страната си. Обкръжените наемници, след като се убеждават, че противникът наистина се оттеглил, а не им готви засада, започват отстъпление към изходните си позиции на крайбрежието при Калпе, където се срещат с отрядите на останалите наемници [Xen., Hell., VI, 3, 10–26].

Походът на елинските наемници, известни като „десетте хиляди“ от Северна Месопотамия до Витиния, показва, че пелтастите са изключително необходими и дори безценни за хоплитите в планински условия и в случаите, в които противникът разполага със сродни на пелтастите военни контингенти. Тази военна кампания, описана прекрасно от Ксенофонт, ни демонстрира по безспорен начин увеличеното значение на пелтастите във войските на хоплитите. Тенденция, която ще получи развитие през следващите десетилетия и ще доведе до масово навлизане на пелтастите в полисните войски. В перспек-

тива широкото използване на този род войска от елините ще доведе до реформата на Ификрат сред пелтастите в Палестина – 374/3 г. пр. Хр., а тя от своя страна се превръща в база за създаването на прочутата македонска фаланга.

## ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

### *Извори*

**Diod.** – Diodorus Siculus. Bibliotheca historica. Rec. V. Fogel, C. Th. Fischer, vol. I–V, Lipsiae: Teubner, 1888–1906.

**Xen., Anab.** – Xenophon. Anabasis. Rec. F. Vollbrecht. Lipsiae: Teubner, 1896–1907.

**Xen., Hell.** – Xenophon. Hellenica. Ed. C. Hude. Lipsiae: Teubner, 1930.

### *Публикации*

**Anderson, J. K.** 1970 – J. K. Anderson. Military Theory and Practice in the Age of Xenophon. Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 1970.

**Bassett, S. L.** 2001 – S. L. Bassett. The Enigma of Clearchus the Spartan. – Ancient History Bulletin, 15, 2001, 1–13.

**Bassett, S. L.** 1999 – S. L. Bassett. The Death of Cyrus the Younger. – Classical Quarterly, 49, 1999, 473–483.

**Bigwood, J. M.** 1983 – J. M. Bigwood. The Ancient Accounts of the Battle of Cunaxa. – American Journal of Philology, 104, 1983, 340–357.

**Boëldieu-Trevet, J.** 2010 – J. Boëldieu-Trevet. Dire l'autre et l'ailleurs? Récit, guerre et pouvoir dans l'Anabase de Xénophon. – In: Dialogues d'histoire ancienne, Supplément, 4.2, 2010, 351–369.

**Bonner, R. J.** 1910 – R. J. Bonner. The Name Ten Thousand. – Classical Philology, 5, 1910, 97–99.

**Briant, P.** 2002 – P. Briant. Guerre et succession dynastique chez les Achéménides: entre „coutume perse” et violence armée. – In: A. Chaniotis, A. and Ducrey, P. (eds.) Army and Power in the Ancient World. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2002, 39–50.

**Brown, T. S.** 1986 – T. S. Brown. Menon of Thessaly. – Historia, 35, 1986, 387–404.

**Flower, M. A.** 2012 – M. A. Flower. Xenophon's Anabasis, or The Expedition of Cyrus. Oxford – New York: Oxford University Press, 2012.

**Georges, P.** 1994 – P. Georges. Barbarian Asia and the Greek experience: From the Archaic Period to the Age of Xenophon. Johns Hopkins University Press, 1994.

**Hirsch, S. W.** 1985 – S. W. Hirsch. The friendship of the barbarians: Xenophon and the Persian Empire. Hanover, 1985.

**Laforse, B.** 2000 – B. Laforse. Xenophon's Clearchus. – Syllecta Classica, 11, 2000, 74–88.

**Lee, J. W.** 2007 – J. W. Lee. Greek Army on the March: Soldiers and Survival in Xenophon's Anabasis. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

**Lee, J. W.** 2004 – J. W. Lee. The Lochos in Xenophon's Anabasis. – In: Tuplin C. (ed.) Xenophon and His World: Papers from a Conference Held in Liverpool in July 1999. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004, 289–318.

**Lendle, O.** 1996 – O. Lendle. Zwei Gorgiasschüler als strategoi: Xenophon über Proxenos und Menon (Anabasis, 2. 6. 16–29). – In: G. Mueller-Goldingen, G. and Sier. K. (eds.) AHNAIKA. Festschrift für Carl Werner Müller zum 65. Geburtstag am 28. Januar 1996. Stuttgart–Leipzig: Teubner, 1996, 151–164.

**Lendle, O.** 1995 – O. Lendle. Kommentar zu Xenophons Anabasis (Bücher 1–7). Darmstadt, 1995.

**Lendle, O.** 1984 – O. Lendle. Der Marsch der “Zehntausend” durch das Land der Karduchen (Xenophon, Anabasis, IV, 1.5 – 3.34). – *Gymnasium*, 91, 1984, 202–236.

**Lendle, O.** 1966 – O. Lendle. Der Bericht Xenophons über die Schlacht von Kunaxa. – *Gymnasium*, 73, 1966, 429–452.

**Lewis, D. M.** 1989 – D. M. Lewis. Persian gold in Greek International Relations. – *Revue des études anciennes*, 91, 1989, 227–236.

**Nussbaum, G.** 1967 – G. Nussbaum. The Ten Thousand: A Study in Social Organisation and Action in Xenophon’s Anabasis. Leiden: Brill, 1967.

**Nussbaum, G.** 1959 – G. Nussbaum. The Captains in the Army of the Ten Thousand. – *Classica et mediaevalia*, 20, 1959, 16 – 29.

**Parke, H. W.** 1933 – H. W. Parke. Greek Mercenary Soldiers from the Earliest Times to the Battle of Ipsus. Oxford, 1933.

**Prestianni Giallombardo, A. M.** 1995 – A. M. Prestianni Giallombardo. Il bronzo e la pietra: strumenti di guerra e tecniche di combattimento nell’Anabasi di Senofonte. – In: P. Briant, P. (ed.) *Dans les pas des Dix-Mille: peuples et pays du Proche-Orient vus par un Grec*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail, 1995, 21–40.

**Roisman, J.** 1985–1988 – J. Roisman. Klearchos in Xenophon’s Anabasis. – *Scripta Classica Israelica*, 8–9, 1985–1988, 30–52.

**Roy, J.** 1967 – J. Roy. Mercenaries of Cyrus. – *Historia*, XVI, 1967, 3, 287–323.

**Schulz, R.** 1999 – R. Schulz. Militärische Revolution und politischer Wandel. Das Schicksal Griechenlands im 4. Jahrhundert v. Chr. – *Historische Zeitschrift*, Bd. 268, 1999, 281–310.

**Tuplin, C. J.** 2004 – C. J. Tuplin. Xenophon and His World: An Introductory Review. – In: C. Tuplin, C. (ed.) *Xenophon and His World: Papers from a Conference Held in Liverpool in July 1999*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004.

**Waterfield, R.** 2006 – R. Waterfield. Xenophon’s retreat: Greece Persia and the End of Golden Age. London: Harvard University Press, 2006.

**Westlake, H. D.** 1987 – H. D. Westlake. Diodorus and the Expedition of Cyrus. – *Phoenix*, vol. 41, № 3, 1987, 241–254.

**Whitby, M.** 2004 – M. Whitby. Xenophon’s Ten Thousand as a fighting force. – In: Lane Fox, R. (ed.) *The Long March: Xenophon and the Ten Thousand*. New Haven: Yale University Press, 2004, 215–242.

**Wylie G.** 1992 – G. Wylie. Cunaxa and Xenophon. – *L’Antiquité Classique*, 61, 1992, 119–134.